

Відтворення номінативних одиниць англійської мови на позначення зорової поведінки

Метою дослідження є дослідження способів відтворення номінативних одиниць англійської мови на позначення зорової поведінки у англо-українському перекладі. Актуальність дослідження зумовлена необхідністю створення класифікації способів перекладу номінативних одиниць на позначення зорової поведінки та відтворення таких лексем у різних видах перекладу. Об'єктом дослідження є номінативні одиниці англійської мови на позначення зорової поведінки. Предметом дослідження є відтворення лексем на позначення зорової поведінки у перекладі та їх особливості, що з'являються при перекладі на українську мову.

Серед невербальних засобів спілкування першою слід назвати оптико-кінетичну систему, що складається з жестів, міміки і пантоміміки, рухів тіла (кінесики). Далі виокремлюють паралінгвістичну та екстралінгвістичну системи. Паралінгвістична система — це вокалізації, тобто якості голосу, його діапазон, тональність. Екстралінгвістична система — це темп, паузи, різні вкраплення в мову (плач, сміх, кашель тощо). Традиційно вважалося, що ці види засобів є навколотовними прийомами, які доповнюють семантично значущу інформацію. Зауважимо, що різні спеціалісти в термін «паралінгвістична та екстралінгвістична комунікація» вкладають різний зміст [6, с. 3]. Серед невербальних засобів особливою є система організації простору і часу спілкування — проксемика. Йдеться про розміщення учасників зустрічі та доцільні, прийняті в різних ситуаціях і культурах часові характеристики різних форм спілкування, зокрема монологу та діалогу. Нарешті, специфічною знаковою системою в невербальній комунікації є контакт очей, який є основним засобом візуального спілкування.

Слід зазначити, що зорова поведінка є частиною невербальної поведінки та комунікації, що вводить людський фактор у мову та цим самим навантажує текст відповідною прагматикою та семантикою.

Невербальна комунікація нерідко слугує як для підсилення, так і для ослаблення семантичного значення слів [7, с. 2].

Вивчення зорової поведінки як одного з аспектів невербальної комунікації узгоджується з проблематикою антропоцентричної парадигми сучасної лінгвістики та сприяє вивченню особливостей людської комунікативної поведінки як прояву людського фактору у мові. За допомогою очей передаються найточніші й найвідвертіші сигнали з усіх сигналів міжособистісної комунікації [7, с. 1].

Зорова комунікативна поведінка людини як функціональна підсистема невербальної комунікації останнім часом привертає увагу дослідників різних галузей гуманітарних наук. На сучасному етапі зорова експресія є об'єктом 1) психології: такі вчені як А. Меграбіан, К. Изард, Ю. В. Гранська, В. А. Лабунська займаються цим напрямком дослідження, 2) психолінгвістики, якою займаються І. Н. Горелов, А.А. Леонтьєв, 3) соціолінгвістики, яку досліджують Г. В. Степанов, С. Лабов, 4) теорії невербальної комунікації і невербальної семіотики, що досліджується закордонними вченими, такими як М. Argyle, R. Birdwhistel, M. Knapp, J. Hall, P. Ekman, T. K. Gamble, M. Gamble, Г. Крейдлін, 5) лінгвопрагматики й аналізу дискурсу, які вивчають G. Cook, І. І. Сєрякова, Л. В. Солощук [6, с. 5].

З різних номінацій зорової поведінки ми утворюємо лексико-семантичну групу (ЛСГ “зорова поведінка”), яка насамперед містить лексеми на позначення зору, органів зору та зорової діяльності, а саме іменники й дієслова, які слугують у мовній системі для позначення зору та зорової діяльності [7, с. 1], наприклад: *a look – to look, a stare – to stare, a gaze – to gaze, to see, to watch, observation – to observe, to regard, a glance – to glance, to examine, to frown, an eye – to eye, eyebrows, eyelids, to contemplate, to spot, to blink, to wink, to trace, to peer, to glare, to glaze, to squint, a glimpse – to glimpse, to notice, to overlook* та ін. [5, с. 40–296].

До цієї групи також відносяться номінативні одиниці–словосполучення різних типів, наприклад: дієслівні (*to avoid one's glance, to look around intently, to move one's eyes*), субстантивні (*a coy glance, an exasperated look, a glance of respect*), фразеологічні одиниці (*to make eyes at someone, to lay eyes on someone/something etc.*). До цієї ЛСГ також належать словосполучення на кшталт *to have jokes in one's eyes* та речення різних типів і структури, як-от: *to look with a stare that only children can manage completely* [6, с. 3].

Лексеми цієї лексико-семантичної групи зазвичай мають словникові відповідники, тобто їх переклад неважко знайти у словнику. Отже, переклад номінативних одиниць на позначення зорової поведінки цієї лексико-семантичної групи можна здійснювати за допомогою двомовних словників або словників фразеологічних єдностей.

Дієслова на позначення зорової поведінки займають центральне місце у системі відтворення лексем на позначення ЗП в англо-українському напрямку перекладу [7, с. 1]. Дієслова зору поділяються на дві групи: 1) акціональні з прототипом *to look*, до групи яких належать *to stare, to peer, to gaze, to watch etc.* і позначають власне зорову дію; 2) статальні з прототипом *to see*, група яких включає *to notice, to perceive, to spot* та ін., що позначають зорове сприйняття, його результат або відповідну фізіологічну реакцію на зовнішній подразник, що відбивається у поведінці очей мовця [6, с. 5].

Розглянемо декілька прикладів з цими лексемами з художньої літератури: *Potter stared before him.* – *Поттер дивився прямо перед собою* [4, с. 256]; *Jacob noticed the hint from Sem.* – *Джейк зрозумів натяк Сема* [2, с. 134].

У першому випадку семантику слова було трохи змінено, а саме послаблено, оскільки дієслово *to stare* перекладається як *пильно дивитися, витріщитися; поглядом привести в який-небудь стан* [3, с. 124], а у конкретному реченні перекладач відтворив це слово з більш слабкою семантикою – просто «дивитися».

У другому випадку семантика слова *to notice* підсилена у перекладі, оскільки у англійському контексті слово вживається у значенні *зауважувати, звертати увагу; приділяти увагу; помічати* [3, с. 236]. В українському перекладі слово перекладено як «розуміти», отже, семантичне значення змінено, а з ним так само й змінюється когнітивна функція речення, що тепер надає іншого забарвлення реченню і тим самим речення стає прагматично навантаженим.

Переважають більшість номінацій ЗП у сучасній англомовній художній прозі становлять вільні словосполучення, які складаються з двох частин, одна з яких є незмінною, а інша варіативною [7, с. 2]. Сюди можна віднести деякі сталі вирази, ідіоматичні словосполучення чи речення та фразеологічні єдності. Наприклад, *to appear to one's eyes*.

Розглянемо приклад з художньої літератури: *He was extremely fast; he appeared to Bella's eyes in a second.* – *Він був надзвичайно проворний. Вже за секунду він стояв перед Беллою* [1, с. 46].

Отже, як можна побачити на цьому прикладі, перекладач не вдавався до дослівного перекладу, він переклав дещо загально, використавши генералізацію, але речення не втратило своєї прагматики.

Ще одним прикладом можна назвати ідіоматичний вираз *to be / look the very picture of one's father / mother: Harry, you are looking the very picture of your father, but your eyes ... – Гаррі, ти так схожий на свого батька, відмінні лише твої очі* [4, с. 473].

Як бачимо у перекладі застосовано відповідник, що є у словнику. Тобто перекладач не став експериментувати із семантикою ідіоматичного виразу та залишив його так як і в оригіналі. Тому можна сказати, що номінативні одиниці на позначення зорової поведінки можуть перекладатися як словниковим відповідником так і оказіональним, тобто авторським, коли це не руйнує змісту речення.

Отже, наше дослідження відкриває нові можливості для вивчення номінативних одиниць англійської мови на позначення зорової поведінки, їхнього відтворення в англо-українському напрямку перекладу – як окремих структурних елементів мови, так і у реченнях та текстах художньої літератури.

Як підсумок, слід зазначити, що вибір способу або способів перекладу залежить від багатьох чинників, серед яких часто можна зазначити: уміння перекладача зрозуміти та уніфікувати номінативну одиницю на позначення зорової поведінки, уміння розрізняти особливості контекстуального перекладу номінативних одиниць та їх характеристики, враховуючи людський фактор, що може вплинути на прагматику контексту та окремо на семантику номінативної одиниці при перекладі. Найчастіше для перекладу номінативних одиниць на позначення зорової поведінки використовується спосіб перекладу словниковим відповідником, тобто перекладач шукає слово або вираз у відповідних перекладних двомовних словниках та дає відповідник у перекладі.

Література

1. Майер С. Сутінки / Пер. з англ. О. Василенко. – М.: АСТ, 2006. – 568 с.
2. Майер С. Повний місяць / Пер. з англ. А. Ахмерова. – М.: АСТ, 2008. – 543 с.
3. Немировська Н. Г. Словник фразеологізмів та сталих виразів. К.: ДРУК-ПРЕС, 2011. – 319 с.
4. Роулінг Дж. К. Гаррі Поттер та смертні реліквії: роман / Пер. з англ. С. Іл'їна, М. Лахути, М. Сокольський. – К.: «Абагуламага», 2007. – 640 с.
5. Longman Dictionary of Contemporary English / Ed. by D. Summers. – Fourth edition. – Harlow, Essex: Pearson Education Limited, 2003. – 1950 р.
6. Литвинов О. О. Номінації зорової поведінки у термінах відмінкової граматики. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/Soc_Gum/Vlush/Filol/2010_13_2/14.pdf.
7. Литвинов О. О. Функціонально-прагматичний аспект номінацій зорової поведінки в сучасному англомовному художньому дискурсі. Режим доступу: http://www.nbuv.gov.ua/portal/natural/Nvnu/filolog_mov/2010_9/R1/Litvinov.pdf.